

VPLIV PROTESTANTSKIH IZOBRAŽENCEV NA PRAVOPIS SLOVENSKEGA IN ČEŠKEGA JEZIKA V 16. STOLETJU

Prvi priročnik o načinu zapisovanja slovenskega jezika *Abeceđarij* je sestavil slovenski protestantski duhovnik Primož Trubar. Podobna praktično-teoretična dela so nastajala tudi v protestantskih krogih na Češkem in čeprav se je češčina pojavljala v pisni obliki že precej prej, so šele protestanti podrobno zapisali in uporabljali ortografska pravila. Tako so bili zaslužni zlasti za širjenje uporabe diakritičnega pravopisa za zapisovanje češčine. V prispevku bomo primerjali dejanski vpliv protestantov na način zapisovanja češčine in slovenščine v 16. stol.

pravopis, protestanti, 16. stol., češčina, slovenščina

The first orthographical handbook for the Slovene language, *Abeceđarij*, was written by the Slovene Protestant priest Primož Trubar. Similar theoretical-practical works were created in the Czech Protestant environment. Although the Czech language had been written for quite some time, the Protestants for the first time wrote down detailed orthographic rules and started using them consistently. Thanks to them, the use of diacritical orthography for the Czech language became widespread. The paper compares the actual impact of Protestants on the way Czech and Slovene were written in the 16th century.

orthography, Protestants, 16th century, Czech, Slovene

Za razliko od narodov slovanskega vzhoda, ki so že od zgodnjega srednjega veka uporabljali cirilico kot grafični sistem za zapisovanje slovanskega jezika,¹ je na slovanskem zahodu prevladovala uporaba latinice. Takšna razporeditev grafičnih sistemov je bila tesno povezana z liturgijo, uveljavljeno na določenem ozemlju, saj so se v srednjem veku zapisovala predvsem liturģična besedila in cerkveni objekti – samostani, ki so bili takratna središča pisne kulture.²

¹ V 9. stol. je bizantinski duhovnik Konstantin/Ciril sestavil posebni grafični sistem za zapisovanje slovanskega jezika, glagolico, zgrajen na principu ena črka = en fonem. Glagolica je ostala v uporabi pri duhovnih besedilih in kasneje jo je večinoma izrinila cirilica, ki je bila sestavljena iz črk grške abecede (za latinico je bila grška abeceda v prvem tisočletju n. št. zagotovo drugi najbolj razširjeni grafični sistem v Evropi) in posebnih novih črk, označujočih posebne slovanske glasove. Ta sistem je povsem ustrezal potrebam po zapisovanju slovanskih jezikov in se je postopoma uveljavil na vzhodu slovanskega areala, kjer je v uporabi do sedaj (Srbija, Makedonija, Bolgarija, Ukrajina, Belorusija, Rusija).

Od 11. do konca 15. stol. poznamo dokaj veliko čeških besedil, zapisanih z latinico s pomočjo posebnega dvočrkovnega pravopisa, ki se je razvijal in izpopolnjeval skoraj petsto let, najburnejši razvoj pa je doživel v 14. stol., kar je bilo med drugim povezano z uporabo češčine kot uradnega in literarnega jezika ter jezika strokovnih razprav na mladi praški univerzi, ustanovljeni leta 1348. Dvočrkovni pravopis je, sicer ne povsem dosledno in na dokaj zapleten način, rešil problem zapisovanja čeških šumevcev.

Revolucionarno, enostavno in elegantno preureditev latinice v grafični sistem za zapisovanje češčine po principu ena črka = en fonem je ponudilo delo *Orthographia Bohemica* iz leta 1406 ali 1412 (Schröpfer 1968) in najverjetneje izpod peresa češkega duhovnika, teologa, absolventa praške univerze, magistra Jana Husa.³ *Orthographia Bohemica* predlaga označevanje šumevcev s piko nad črko (v sodobni češčini se uporablja kljukica) in označevanje dolgih samoglasnikov s črtico nad grafemom (to pa velja v češčini do danes).⁴ Ne glede na funkcionalnost in enostavnost predlaganega pravopisa le-ta ni vstopil v širšo uporabo takoj in je moral čakati več kot 100 let, dokler ga niso izpopolnili in začeli v svojih knjigah dosledno uporabljati češki protestanti.

Reformista Jana Husa so sicer leta 1415 katoliški duhovniki obsodili in zažgali na grmadi, vendar so se njegove ideje razširile in trdno zasidrale na Češkem ter postale temelj za nastanek protestantskega učenja čeških bratov, ki so se združili v protestantski cerkvi Bratske enote (Jednota bratrská). Ta organizacija je bila pomembna ne le zaradi gojenja in širjenja protestantskih misli, pač pa tudi zaradi izjemno pomembne vloge pri skrbi za raven češčine kot knjižnega in učnega jezika v bratskih šolah.⁵

Na ozemlju, ki je bilo naseljeno s slovensko govorečim prebivalstvom, pa je bila pot zapisovanja domačega jezika in s tem razvoja ustreznega grafičnega sistema veliko bolj zapletena kot na Češkem. Po Brižinskih spomenikih najdemo le redke slovanske zapise⁶ s tega ozemlja vse do začetka 16. stol.

² Uporaba cirilice je bila tesno povezana s pravoslavnim bogoslužjem, ki je uporabljalo kot liturgični jezik cerkveno slovanščino, ki se je zapisovala prav s cirilico. Na zahodu slovanskega areala (današnja Poljska, Češka, Slovaška, Slovenija, Hrvaška) pa je prevladoval vpliv katoliškega bogoslužja, ki je kot liturgijski jezik uporabljal latinščino (z izjemo nekaj mest na ozemlju današnje Hrvaške, kjer je bila v uporabi cerkvena slovanščina, zapisana z glagolico) in zato se je tudi na tem slovanskem ozemlju uporabljala večinoma latinica za zapisovanje domačega jezika. Dobro znano je tudi cerkvenoslovansko besedilo, zapisano z latinico, Brižinski spomeniki.

³ Avtorstvo Jana Husa je zelo verjetno, vendar ne povsem, ker je delo anonimno.

⁴ Pogosto se navaja grafični sistem glagolice, ki se je uporabljal na prelomu 14. in 15. stol. v praškem samostanu Emauzy, kot inspiracija za nastanek diakritičnega pravopisa v obliki, ki ga poznamo iz dela *Orthographia Bohemica*. Več o tem in tudi o dvočrkovnem pravopisu (Pallasová 2003, Mareš 1975).

⁵ Več o tem Ríčan 1957.

⁶ Tukaj bi lahko omenili npr. *Stiški rokopis* (pribl. 1428–1440), katerega del je napisal pisec češkega rodu, zato je tudi pravopis tega zapisa zelo podoben tistemu, ki se je bežno uporabljal na Češkem v tem času. To je videti iz uporabe črk, kot so w, pogosta uporaba y in dvočrkij namesto šumevcev (č, ž, š). Za razliko od takratne češčine pa ne razlikuje natančno med zaznamovanjem ž in š.

Protestantizem in njegov odnos do nacionalnih jezikov

Rimskokatoliška cerkev je krščansko vero širila skozi svoje razlage in interpretacije Biblije. Biblijo samo so posredovali v okrnjeni obliki le pri liturgiji, in sicer za večino ljudi v nerazumljivem latinskem jeziku. Protestanti so se trudili posredovati Božjo besedo v čim bolj pristni, razumljivi, neokrnjeni in nepopačeni obliki, saj so verjeli, da lahko človek sprejema krščanstvo le preko lastne interpretacije čim bolj natančnega prevoda Biblije.⁷ To je seveda pomenilo, da bi moral vsak posameznik razumeti besedilo Biblije, kar je bilo mogoče le, če je Biblija prevedena v jezik, ki ga človek razume – to je bil pri večini ljudi njihov materni jezik. To načelo je posledično vodilo k zelo aktivnemu prevajanju Biblije v nacionalne jezike. Na Slovenskem je s prevajanjem delov Biblije začel že Primož Trubar, v celoti pa ga je opravil Jurij Dalmatin nekaj let pred Trubarjevo smrtjo.

Na Češkem je bila situacija nekoliko drugačna, saj je češki prevod Biblije obstajal že od 14. stol.⁸ Češki protestanti, člani Bratske enote, so se ob približno istem času kot slovenski lotili ponovnega prevajanja Biblije,⁹ ki je izšla kot *Krališka biblija* (*Bible Kralická*) v letih 1579–1594. *Krališka Biblija* se je potem uporabljala v protestantskih krogih vse do danes in je pomembno vplivala na normo moderne knjižne češčine, kjer je bil jezik *Krališke Biblije* dolgo simbol za najboljšo obliko knjižne češčine. Ta jezik je bil opisan tudi v posebni češki slovnici *Náměšťská mluvnice* (Optát idr. 1533), ki so jo izdali češki protestantski duhovniki in je služila predvsem izobraževanju v protestantskih šolah. Opombe in dodatke k tej slovnici¹⁰ je napisal duhovnik protestantske cerkve in učitelj Jan Blahoslav (1523–1571), ki jih sicer ni nikoli objavil, uporabljal pa jih je pri pouku jezika v protestantskih šolah. Med drugim je posvetil eno poglavje tudi ortografskim razlagam o zapisovanju češčine, ki so podrobno in dokaj strokovno razložene, namenjene pa so bile predvsem rabi na višjih stopnjah izobraževanja.

Ortografija Jana Blahoslava

Obsežni del svojih komentarjev je Jan Blahoslav namenil pravopisu. V poglavju *Ortographia* komentira razlage Beneša Optáta iz *Gramatike češke* o ortografiji

⁷ Spomnimo se Trubarjevih besed iz *Cerkovne ordninge*: »Bug hoče, da se ti eni ljudi od mladosti gori koje, rede inu vuče, de ta pisma tih prerokov inu jogrov bodo umejli brati, prov zastopiti inu druge iž nih vučiti.« (Trubar 1564 (1975): 6.)

⁸ Najstarejši rokopis češkega prevoda Biblije je znan kot *Leskovecko-dráždanská Bible* iz leta 1360 (kritično izdajo je pripravil Kyas, 1981).

⁹ Val novih protestantskih prevodov Biblije je bil gotovo povezan z delom Erazma Rotterdamskega, ki je kot humanist, teolog in odličen filolog izdelal tekstološko boljšo verzijo grške Nove zaveze, od takrat uporabljane, in jo leta 1516 izdal skupaj s prevodom v latinščino.

¹⁰ Opombe in dodatke je pisal Jan Blahoslav zato, da bi lažje učil študente in bodoče prevajalce oziroma avtorje *Krališke biblije*. Zato so tudi nekatere utemeljitve, s pravopisnimi vred, postale temelj za jezik, ki ga poznamo iz *Krališke biblije* in ki je deloma postal tudi osnova za kodifikacijo knjižne češčine na začetku 19. stol. Slovnica ali komentarji k slovnici Jana Blahoslava niso bili izdani, prvič so bili natisnjeni šele l. 1857, kritična izdaja je iz leta 1991 (Čejka idr. 1991).

češčine, v katerem najprej našteje vse grafeme, potem pri vsakem razloži rabo ter jo predstavi na primerih. Iz seznama črk lahko ugotovimo, da gre skoraj celoti za diakritični pravopis, razen mogoče dvočrkja *ff*:

A á b c č d d' e é f g h i ij y ý k l m n ñ o p r (ř) f s ff š t' v u ú w x z ž.

Naprej razlaga, zakaj je treba nadomestiti npr. zapisovanje dvoglasnika *ie* z reduciranim prvim delom s črko *ě*, s črko *j* naj bi se dosledno zapisoval glas »dolgi i«, črka *y* zaznamuje glas *j* ali pa po določenih soglasnikih in v določenih etimoloških položajih (predvsem po *b, t, d, ř, t, n*) *i*. Tukaj pravilo rabe ni zelo natančno razloženo. Pri dvoglasnikih se ukvarja z načinom zapisa in govori o varianti, ko je manj izraziti glas dvoglasnika nadpisan nad bolj izrazitim. Tako v dvoglasniku *ie* navaja način pisave *j^e*, ki pa se v češčini ni obdržala, ker je ta dvoglasnik izginil, popolnoma nov predlog glede zapisovanja podobnega zadnjega dvoglasnika *uo*, zapisanega z *u^o* oziroma s črko *ů*, se v češčini uporablja do danes v veljavnosti dolgega *u*.

Z dvojnim *w* pa se zapisuje zobno-ustnični zvoneči zapornik *v*, črka *g* se dosledno uporablja za zvočnik *j*, sicer pa govori o »mehkem *g*«, kar odgovarja zvočniku *j*, in »trdem *g*«, kar odgovarja mehkonembnemu *g*. Soglasniška dvočrkja se popolnoma umikajo, razen *ff*, ki naj bi se uporabljalo kot *š*, čeprav dodaja še opombo, da je ta glas zelo podoben glasu *ž* ter da nekateri pisci dvočrkje uporabljajo za zapis tega zvonečega soglasnika.

Tudi Blahoslav v svojih razlagah dopušča, da se v določenih položajih lahko piše ena ali druga črka, npr. dvoglasnik *ie* se v določenih končnicah lahko zapiše ali kot *ye* ali kot *je*.¹¹ Ravno tako prepušča izbiri pisca, da za soglasnikoma *c* in *č* piše bodisi *i* bodisi *y*, kar razlaga s tem, da je nekaterim bolj všeč ena črka, drugim pa druga. Sploh pa navaja, da pri pravopisu *y, g, I* in *i* vlada velika neenotnost, zato poskuša sam delno rešiti to situacijo.¹² Na več mestih obravnava pravila pravopisa *i* in *y*, ki jih pogosto razporeja po etimološkem načelu, kar bi lahko razumeli kot utemeljitev pravopisa *i-y* v korenu besed – načela, ki mu sledi češčina še danes.

Trubarjev *Abecednik*

Trubarja je pri pisanju *Abecednika* vodila predvsem ideja naučiti Slovence brati besedila, napisana v njihovem domačem jeziku, kar dokazujejo tudi njegove lastne besede, s katerimi opisuje namen *Abecednika*: »Knjižica, iz katere se lahko mladi in preprosti Slovenci zlahka in v kratkem času naučijo brati.«¹³

¹¹ Sam Blahoslav piše: »Dosti nám bud' aspoň na tom místě psáti y, jako též j.« (Čejka idr. 1991: 40.)

¹² Blahoslav to komentira: »A takž ze všech těchto mnohých již připomenutých příkladů snadně spatřiti se může veliká nejednotnost v užívání těch liter y, g, I, neb i. Pročež nechaž' aspoň zůstává to každému na svobodě aby kterého chce užíval a jakž se komu vidí, žádný žádnými není sevřín regulemi.« (Čejka idr. 1991: 50.)

¹³ Prevod v sodobno slovenščino citiran po Ahačič 2008: 5.

Razlika med Čehi in Trubarjem je bila v tem, da je Trubar ciljaj predvsem na preproste ljudi, sicer nepismene, češki protestanti pa so pisali slovnice, katerih del so bila tudi ortografska pravila zapisovanja češčine, predvsem v pedagoške namene za učence v bratskih šolah. Ravno tako je bila razlika v tem, da so Čehi samo nadaljevali dolgoletno tradicijo knjižne češčine in so morda samo izboljševali pravila zapisovanja, Trubar pa je moral graditi povsem na novo. Trubarju je bilo seveda znano, da imajo tudi Čehi (poleg Hrvatov, Srbov, Rusov idr.) sistem za zapisovanje svojega jezika, vendar se po njem pri sestavljanju *Abecednika* zagotovo ni zgledoval.

Dokaj izrazit vpliv nemščine je že v tem, da v ortografiji včasih sistemsko, včasih samo na določenih mestih ne razlikuje zvnečih in nezvnečih soglasnikov, kar je v nemščini popolnoma normalno. Mešanje oziroma nedosledno označevanje zvnečih in nezvnečih soglasnikov lahko razlagamo kot vpliv nemščine tudi zato, ker takšnega mešanja v češki kot tudi v drugih slovanskih ortografijah tega časa ni bilo.

Abecednik je sestavljen precej praktično, kot nabor grafičnih znakov, naštetih v zlogih, in besedilo katekizma, s katerim je mogoče naučeno tudi vaditi. Takšna zgradba priročnika za učenje branja oziroma pisanja ni bila v tem času nič nenavadnega. Zelo podobno strukturo ima med slovanskimi tudi glagolski abecedarij, tiskan leta 1527 v Benetkah, ki prav tako vsebuje tabelo s črkami, tabelo zlogovnih kombinacij in še nekaj splošno znanih krščanskih besedil, kot so Očenaš, Zdrava Marija, nekaj psalmov ter molitev idr. (J. Bratulić 2008).

Trubar kot pravi učitelj opozarja že pri naštevanju črk abecede na pravilno izgovarjavo pri črki *v*, kjer poudarja izgovor kot *f* na začetku in na koncu besede, pri *h* pa razlaga, da ga je treba izgovarjati kot nemško črko *ch*. V abecedi ne našteva mehčanih soglasnikov, ki jih zapisuje kot dvočrkje (*č*, *š*), *z* in *s* sta sicer naštetata, v praktičnih primerih in v besedilu pa dejansko vedno ne razlikuje med *z* in *s* ter zvneči glas pogosto zapisuje s črko *s*. Podobno je pri dvočrkjih, kjer ima samo eno dvočrkje (*lh* = *š*) za oba glasova – zvneči in nezvneči. To lahko razlagamo kot oslavljeni čut za razliko med zvnečimi in nezvnečimi soglasniki. Pri *s* in *z* tega namreč ni mogoče razločiti zato, ker sta obe črki tudi v nemški abecedi (torej ju je lahko Trubar prenesel v slovensko), *š* in *ž* pa v nemški abecedi ni, zato si je moral Trubar ta kombinirani znak posebej izmisliti. Vidimo, da je uporabil za oba glasova samo enega. To pomeni, da zanj ni bilo prave fonološke razlike med tema glasovoma, kar opazimo tudi v njegovi preglednici zlogov, ki sledi abecedi. Za preglednico je naveden še nekakšen seznam s po štirimi besedami z začetnico za vsako črko.

Zanimiva je tudi praktična raba naštetih črk in zlogov pri zapisu besedila, dokončen sistem zapisovanja pa lahko odkrijemo, ko preučimo primere rabe črk v določenih besedah in v naslednjem delu *Abecednika*, *Katekizmu*. Nekatere črke se uporabljajo povsod enako in tudi njihova raba pri zapisovanju slovenščine nas ne preseneča, ker zapisuje pričakovane foneme jezika s pričakovanimi grafičnimi znaki in jih tudi dovolj jasno loči. Lahko rečemo, da odgovarjajo grafičnemu sistemu slovenščine, kot ga poznamo danes. To so črke, s katerimi so zapisani samoglasniki

a, e, o,¹⁴ in črke, s katerimi zapisujejo soglasnike *b, d, f, h, m, n, p, r, t* in dvočrkje *zh* (=č).

Določiti rabo nekaterih črk je bolj zapleteno. Samoglasniki: *i, y / u (v)*, soglasniki: *c / z, s, f / g, k / l, ll / fh = š-ž*.

I, Y – v seznamu zlogov je naveden *i* kot grafem za sprednji zgornji samoglasnik *iI*, s tem da se pojavlja znotraj zlogov ali na koncu zloga po soglasniku; *y* pa je določen kot grafem, ki zaznamuje zvočnik *j*, kar lahko ugotovimo iz njegovega mesta na začetku zloga pred samoglasnikom. Dejansko se obe črki uporabljata na oba navedena načina, brez možnosti določiti pravilo za njuno rabo. To je očitno že na besednih primerih, ki sledijo seznamu zlogov (Ahačič 2008: 12–14), kjer opazamo zapise: »hyfha« (= hiša), takoj zatem sledi beseda »hiter«, potem spet »oflyza« (= oslica), »prepelyza« (= prepelica), takšna situacija se ponavlja tudi v besedilu samem »Imeni tiga ozheta synu inu [...]« (Ahačič 2008: 18). Glede zapisovanja visokega sprednjega samoglasnika lahko zaključimo, da se večinoma res zaznamuje z grafemom *i*, v določenih bližje neopredeljenih položajih pa z grafemom *y*. Za razliko od grafema *i* je pri grafemu *y* mogoče vsaj opredeliti položaj, kjer ga *i* ne zamenja le izjemoma (npr. v besedi *Ieft* (= jest = jaz)) (Ahačič 2008: 20). To je pozicija na začetku besede in verjetno tudi znotraj besede, kjer se z njim zapisuje zvočnik *j*, kot npr. (Ahačič 2008: 29–30): »pyete« (= pijete), »gfuyum« (= k svojim), ker bi lahko *y* razlagali kot zapis zvočnika *j* skupaj z reduciranim samoglasnikom.

U, V – znotraj zloga med soglasniki ali na koncu zloga je črka *u* dosledno zapisovala zadnji visoki samoglasnik *u*. V ostalih položajih pravila za pisanje te črke ni, ker se pogosto zamenjuje s črko *v*. Na začetku besede se pred samoglasnikom piše *v*, v vseh ostalih pozicijah se lahko zamenjuje s črko *u*: v vzglasju besede pred samoglasnikom »vezhera« (= večera) ali »uas« (= vas – zaimek), »uolo« (= voljo) (Ahačič 2008: 26–28); tudi znotraj zloga pred samoglasnikom: »suetyna« (= svetinja), »hualefhni« (= hvaležni) in med samoglasniki: »noue« (= nove), »fapuuidom« (= zapovedim).

L, LL – na koncu preteklega deležja, ki se sicer večinoma konča z *l*, je včasih zapisano dvočrkje *ll*, npr. »je fhall« (= je šel oz. šel je) ali »je vuzhill« (= je učil) (Ahačič 2008: 20–22), redkeje se to dogaja znotraj besed, npr. pri besedi »dello« in »tello«. To pomeni, da je dvočrkje *ll* le manj pogosta različica zapisovanja zvočnika *l*.

G, K – obe črki se uporabljata po pričakovanjih, torej *k* je na mestih, kamor etimološko sodi nezveneči mehkonebni zapornik, *g* pa na mestih z zvenečim zapornikom. Redko se črka *g* piše tudi v nepričakovanih položajih, večinoma na začetku oziroma kot predlog »gfuyum« (= k svojim) ali na koncu besede »pag ne veruye« (= pak ne veruje) (Ahačič 2008: 18), kjer za to sicer ni posebnih fonoloških pogojev. Torej gre verjetno le za naključno uporabo te črke.

¹⁴ S črko *o* se sicer zaznamuje široki samoglasnik, ozko različico Trubar zapisuje kar s črko *u*.

f, S, Z – večinoma Trubar uporablja le ostro varianto tega grafema, varianta s je redkejša in je pogosto na mestu, kjer bi morala biti zveneča različica z: »satu« (= zato) (Ahačič 2008: 16–20), tudi na tem mestu se pa pojavlja večinoma varianta f: »femle« (= zemle), »fpořnam« (= spoznam). Seveda se z isto črko v ostalih primerih zapisuje tudi s: »nebefki« (= nebeski), »řynu« (= synu), »vřtanu« (= vstanu), »řueti« (= sveti) idr. Izjemoma se s zapisuje celo z dvočrkjem »prořřim« (= prosim), redko se z enakim grafemom zapiše ř: »neřkodie« (= neškodije) (Ahačič 2008: 34).

Teh črk posebej ne navaja v pregledu zlogov, so pa za oba soglasnika navedeni (torej z in s) primeri v seznamu vzorčnih besed, s pri besedah **Stefan**, **f**ebaf**tian**, **f**ix**t**, **f**colař**tica**, in z pri besedah **Z**aharias, **z**aheus, **z**ebedeus (Ahačič 2008: 14). Dalje v besedilu uporablja črko z večinoma le za zapisovanje nezvenečega zlitnika c: »oflyza« (= oslica), »prepelyza« (= prepelica), »rifniza« (= riznica) (Ahačič 2008: 12–16), »serza« (= srca), »klyzati« (= klicati) (Ahačič 2008: 20) idr.

C – grafem c se pojavlja v veljavnosti mehkončnega nezvenečega zapornika k samo v tujkah: »sacrament« (= zakrament) (Ahačič 2008: 28), »doctor« (= doktor) (Ahačič 2008: 12) ipd.

řh – to dvočrkje se v Trubarjevem besedilu pojavlja na mestu zvenečega pripornika ř: »souurařřnik« (sovražnik) in tudi nezvenečega ř: »nařř« (= naš), »vřtaneřř« (= vstaneř), »vřliřřhi« (= usliři) (Ahačič 2008: 34).

Zaključek

Lahko zaključimo, da ima Trubarjev pravopis veliko prvin, prevzetih iz nemščine (ne razlikuje med zvenečimi in nezvenečimi soglasniki, zaznamuje c s črko z), ki so bolj izrazite v besedilu kot v preglednicah, v katerih se je trudil grafični sistem prilagoditi slovenščini. Trubarjev sistem zapisovanja slovenščine, kakršen je opisan v prvem *Abecedniku* iz leta 1550, še zdaleč ni bil popoln, vseboval je netočnosti ali samo okvirno zaznamovanje glasov, nenatančno so zapisane zveneče in nezveneče različice nekaterih glasov, nekatere črke so uporabljane nedosledno ali so več ali manj naključno zamenjane z drugimi.

Res je, da Trubar ne ponuja podrobnih razlag o pravopisu in o črkah, vendar lahko na podlagi dela češkega protestanta Jana Blahoslava predstavljamo in občutimo način razmišljanja tedanjih jezikoslovcev, ki so pravopis dojemali manj natančno, kot ga dojemamo danes. Jan Blahoslav poudarja, da je na nekaterih mestih izbira grafemov povsem odvisna od volje in celo okusa pisca. To do določene mere opravičuje Trubarjeve nedoslednosti uporabe njegovega lastnega grafičnega sistema pri zapisovanju slovenščine.

V luči primerjave s situacijo na Češkem, kjer so protestantski izobraženci gradili na temeljih bogate pisne tradicije domačega jezika, saj so razpolagali z dokaj dode-

lanim pravopisom, in se osredotočali na njegove izboljšave, vidimo Trubarjevo vlogo še kot imenitnejšo in pomembnejšo, kot bi jo sicer v slovenskem kontekstu.

Literatura

- AHAČIČ, Kozma, 2008: *Primož Trubar, Abecednik (1550): Prevod v sodobni jezik*. Zbirka: Trubar v sodobnem jeziku, zv. 1. Slovenj Gradec: Združenje Trubarjev forum.
- BRATULIĆ, Josip, 2008: *Prva hrvatskoglajolska početnica 1527*. Zagreb: Školska knjiga.
- ČEJKA, Mirek, ŠLOSAR, Dušan, NECHUTOVÁ, Jana, 1991: *Gramatika česká Jana Blahoslava*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.
- KYAS, Vladimír, 1981: *Staročeská bible dráždanská a olomoucká*. Praha: Academia.
- MAREŠ, František V., 1975: *Emauzské prameny českého diakritického pravopisu*. Jan Petr, Sáva Šabouk (ur.): *Z tradic slovanské kultury v Čechách*. Praha: Univerzita Karlova.
- OPTÁT, Beneš, GZEL, Petr, FILOMATES, Václav, 1533: *Gramatika česká*. Náměšť nad Oslavou.
- PALLASOVÁ, Eva, 2003: *Role ortografického systému při standardizaci národního jazyka*. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Obdobja 20. Metode in zvrsti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ŘÍČAN, Rudolf, 1957: *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Kalich.
- SCHRÖPFER, Johann, 1968: *Hussens Traktat »Orthographia Bohemica« – Die Herkunft des diakritischen Systems in der Schreibung slavischer Sprachen und die Älteste zusammenhängende Beschreibung slavischer Laute*. Wiesbaden: O. Harrassowitz.
- TRUBAR, Primož, 1564 (1975): *Slovenska cerkovna ordninga*. Drago Šega (ur.): *Slovenska cerkovna ordninga*. Ljubljana: Mladinska knjiga.